

ŽÍT NAVĚKY

DARA
HORNOVÁ

≡ KNIHA ZLIN

Žít navěky

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihazlin.cz
www.albatrosmedia.cz

≡ KNIHA ZLIN

Dara Hornová

Žít navěky – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2020

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

fleet

Dara Hornová

ŽÍT NAVĚKY

Přeložila Tereza Marková Vlášková

Mým rodičům, Susan a Matthewovi Hornovým,
a jejich vnoučatům: Maye, Arimu, Elimu, Ronenovi,
Zevovi, Ramimu, Lile, Gabrielle, Elianě, Orli, Abigail,
Alize, Yael a Asherovi.

(Naši se tvářili, že to zvládají levou zadní.)

A Brendanu Schulmanovi,
zas a znovu.

Obsah

Kapitola 1: #STARÁBLÁZNIVKA	9
Kapitola 2: VYNÁLEZ LÍTOSTI	14
Kapitola 3: SEZENÍ	27
Kapitola 4: SMRTELNOST	38
Kapitola 5: ZRUŠIT SLIB	57
Kapitola 6: SBÍRKA MINCÍ	78
Kapitola 7: LÁSKA Z MLÁDÍ	98
Kapitola 8: HOJNOST	116
Kapitola 9: VÝJIMKY	125
Kapitola 10: JAK CHCETE, ABY LIDÉ JEDNALI S VÁMI...	134
Kapitola 11: SMOOTHIE S PŘÍCHUTÍ SMRTI	161
Kapitola 12: UTÍKÁ TO JAKO VODA	181
Kapitola 13: PŘÍBYTEK V PLAMENECH	190
Kapitola 14: NADEŠEL ČAS	208
Kapitola 15: NANOVO	224
Poděkování	231
Poznámka překladatelky	233

#STARÁBLÁZNIVKA

Buď záleží dočista na všem, nebo je naopak všechno nehorázná ztráta času. Přesně takhle by to řekla, kdyby se jí tedy někdo zeptal. Jenže starých bláznivek se na názor nikdo neptá.

Měl-li by to shrnout její otec – živil se psaním, respektive přepisováním, ale rád k textu dodával vlastní podrobnosti –, začátek by mohl znít nějak takhle: *Toto je potomstvo Ráchel, jež pevná ve svých slibech vyjednávala s Bohem a žila. Měl-li by to sepsat její syn – její první syn, ten moudrý, kvůli němuž se událo vše následující –, užil by jiných slov. I kdyby všechna nebesa byla pergameny a všechna moře naplňoval inkoust, k zaznamenání Ráchelina života, jehož roky nejsou než pouhým mrknutím Pána světa, by oběho přesto bylo málo. Měl-li by to sepsat její dvacátý syn – byl to bezpáteří pochlebník, patolízal, ovšem tehdy takové vlastnosti nebyly tak úplně ke škodě –, zasypal by svá slova okvětními lístky růží, až by páchla na sto honů. Matičko tisíců, ó ty, jež meči unikáš, bohulibá, bohumilá, největší požehnání máš! Nebo nějak obdobně kýčovitě. Básníka v sobě neměl ani zbla, ale co už, klamal tím jenom sebe a nikomu tím neškodil. Její třiadesátý syn, jeden z jejích nejmilejších, by to napsal docela jinak, stejnou abecedou, avšak v jiném jazyce: Chceš-li, milý čtenáři, budu ti vyprávět příběh, který do konce života nezapomeneš – příběh o tom, jak moje matka jednou slíbila něco, čeho pak navždy litovala. Jen prosím nikomu neříkej, že jsem ti ho pověděl.*

Nejmladší vnučka jí toho třiašedesátého syna připomínala: taky býval takhle tichý a za jeho nehraným úsměvem se skrýval neukojitelný intelekt. S jeho rozpustilými bratry jí často docházela trpělivost, o něm ale v podstatě nevěděla a skoro by se dalo říct, že na něj i zapomínala. Pak si jednoho dne během rodinné večere vylezl na židli a odrecitoval rýmovaný abecední seznam všech nadávek, kterými jeho i bratry kdy počastovala, a ona se smála, až ji z toho rozbolelo břicho. Dokonce i teď ji při pomyšlení na všechny ty knihy, které později napsal a které ji pořád dokázaly rozesmát, naplňovala určitá lehkost. Neměla daleko k tomu mu všechno říct, ale nakonec to neudělala. Myslel by si, že si dělá legraci.

Ještě nikdy ovšem nezůstala na jednom místě takhle dlouho a ještě nikdy se neodvážila hlásit se k takhle starým vnoučatům. Nejstarší z nich, vnučce, která proti ní právě seděla u stolu (té, pro kterou měla už celé roky v paměti vyhrazené zvláštní místočko, jako to dělávala vždycky – pokaždé si vybrala jednoho potomka, o němž se domnívala, že mu může věřit), bylo přes třicet a měla vlastní děti. Možná jí to poví. Nebo taky ne, možná prostě jako už tolikrát odejde beze slova. O moc déle ale každopádně zůstat nemůže.

Tentokrát probíhala rodinná porada v nepříjemné atmosféře. Stačilo, že musela cestou do kanceláře nad obchodem proklíčkovat mezi sedmi lidmi, kteří tam v řadě postávali s cedulemi. Měli na nich napsáno „Bojkot Drahokamům Zakaj“ a „Zbavme se sionistických okupantů“. Přišlo jí to na hlavu. Ona přece není Izraelka, aspoň ne v tom smyslu, jak ji berou oni. Nebo vlastně je, přesně v tom smyslu, jak ji berou. Ať tak či onak, nešlo jí to na rozum. Vnoučata, která na ni čekala nahoře v kanceláři, měla připravené vysvětlení, ovšem ne zrovna zdařilé.

„Spletli si obchod,“ oznámilo jí jedno z nich. „Mají nás za toho bucharáka.“

Bucharáka nikdo nenazýval pravým jménem. Bucharák se pravým jménem nenazýval nikdy, tak velelo jedno z pravidel jejich firmy.

„Jestli nás mají za bucharáka, čeká je velký zklamání, když tu po našem odchodu zbyde jenom pětasedmadesát centů,“ podotklo další vnouče.

„Jak se jich zbavíme?“

„Ono je to časem přestane bavit. Odejdou sami.“

„Můžeme jim dát adresu na bucharáka, zmizí odsud rychleji.“

„A kdo myslíte, že je poslal? Určitě bucharák!“

„Tohle je fakt praštěný, babi. Kurevsky ujetý.“

Protočila panenky – tohle pochytila už před drahnými lety, když se teprve učila anglicky – a všichni se rozesmáli. V průběhu porady se rozhlížela kolem stolu: po svých dětech, vnoučatech, známých obličejích, vracejících se obličejích, po všech svých potomcích, mezi nimiž chyběl jen jeden syn, který se nedostavil ze vzdorovitosti. Vzato kolem a kolem to vůbec nebylo špatné skóre. Pomyslela si, že v téhle variaci si vedla vážně dobře. Slovem „variac“ to označovala jen sama pro sebe, vycházela z liturgického pojmu *nusach*, jako by to byla melodická obměna tématu. Přesně to taky byly, všechny ty jednotlivé variace: variované tóny, variované nálady, melancholické, veselé, neklidné, rozvážené, uspěchané, rychlé, pomalé. Tahle variace patřila k těm nejlepším, nejšťastnějším, a proto se jí nechtělo odejít. Napořád ale zůstat nemohla. A ten jeden syn jí pořád ležel v hlavě: šestapadesátiletá chodící pohroma. Nebo spíš výzva, tak o něm smýšlela radši.

Porada se konala pod jejím přísným vedením, stejně jako všechny porady za těch posledních pár let od Mortovy smrti. Její dny zaplňovaly naprosté banality. Kdysi dávno, když ještě tyhle drobnosti, které musela řešit každou minutu každého dne, vypadaly jinak, si říkala, jestli ve skutečnosti jenom nezastírají něco jiného, něco velkého, nehybného a posvátného. Trvalo pěknou řádku dní, let a lidských životů, než jí došlo, že právě ty drobnosti jsou onou nehybnou posvátnou konstantou, že nic jiného neexistuje, že musí uctívat právě tu oponu každodennosti, protože za ní už je jenom prázdnota. Přesto se k té původní myšlence občas vracela.

Zvedla se k odchodu, když vtom se na ni jeden ze synů nečekaně obrátil v jisté osobní záležitosti.

„Mami, ještě než půjdeš,“ ozval se. Rozhlédla se kolem stolu a se zděšením si uvědomila, že všichni ostatní pořád sedí a dívají se na ni. Napadlo ji, že se na ni domluvili. „Ten nověj právník navrhnul pár změn v závěti,“ oznámil jí syn opatrně. „Nic velkýho, akorát si všiml, že jsi ještě nic nepodepsala.“

Tohle nerozebírali poprvé, řešili to snad tisíckrát. Tentokrát z toho ale měla divný pocit. Odmítala se posadit, jenom se mlčky opřela o stůl. Pak promluvila.

„Já nic podepisovat nebudu.“

Jedna z jejích dcer se zprudka nadechla, připravená dštít síru. „Táta by to podepsal. Už jsme to mohli mít z krku před kolika lety.“

„To bezesporu,“ přitakala neoblomným tónem, který nepřipouštěl další diskusi. „Já ale nejsem on. A zatím se na to necítím.“

„Je ti osmdesát čtyři, mami. Mně bude za týden šedesát dva!“ upozornil ji nejstarší syn. Nejstarší syn, pomyslela si s úšklebkem. „My víme, že jsi zatím v plný síle. Kéž bych na tom byl aspoň z půlky tak dobře jako ty, to zas jo,“ pokračoval. „Taky se nám to nikomu nechce říkat nahlas. Jenže nikdo nežije věčně.“

Nejmladší vnučka si celou dobu hrála pod stolem s mobilem, teď ale zvedla hlavu a věnovala strýci úsměv. „Ehm, ty sis toho nevšimnul? Babička je přece výjimka potvrzující pravidlo. Klidně by mohla prodat to svoje místo na hřbitově. Rozhodně ho nehodlá nějak využít.“

Ráchel se na ni podívala a roztáhla pusou od ucha k uchu, ještě pořád vestoje. „Přesně tak,“ navázala. „Jakožto ředitelka téhle firmy jsem rozhodla, že neumřu.“ A s těmito slovy odešla z kanceláře.

Na jejích dětech ji nejvíc trápilo to, kolik jich už viděla umřít. Každíčký den, který věnovala výchově některého z nich, zažívala nevítaný příval žalu. Novopečení rodiče berou každý další den jako součást vodopádu všech poprvé: první dceřin

úsměv, první přetočení na břicho, první krůčky, první slůvka, první den ve škole. Staří rodiče, jako byla ona, ale vidí jenom všechna naposledy: poslední metry, kdy se ještě plazila po podlaze, poslední bezelstné zažvatlání, nepřetesané do slov ostatních, poslední den, kdy se zapletenými copy stála před celým světem a nevědomky se rozesmála v nevhodný okamžik. Pokaždé umíralo nejprve dítě a pak teprve daný člověk, byl to takový menší nácvik toho, co se teprve stane.

Svoje děti si vychovala, všechny do jednoho. Vychovávala je, pečovala o ně, přihlížela tomu, jak milují i nenávidí, jejich úspěchům i nezdarům, každému z nich předala svoji konečnou zásobu příležitostí a sledovala, i když někdy z velké dálky, jak s nimi naloží, sledovala, jak její nápady skomírají, nebo naopak vzkvétají. A nakonec přihlížela tomu, jak její děti umírají, a záviděla jim.

Cestou kolem protestujícího hloučku se rozhodla, že to té vnučce poví. Jenže ze všech jejích výřečných potomků to byla právě tahle vnučka, kdo na internetu celému světu sdělil:

Babička nám právě oznámila, že nepodepíše závěť, protože ona NIKDY NEUMŘE.

#starábláznivka

Dítě, dítě, pomyslela si, nemáš ani ponětí, jak velký blázen já jsem.

VYNÁLEZ LÍTOSTI

Nevzpomínala si, kdy poprvé pocítila lítost. Byl to fyzický pocit, takový třas, který začal někde v břiše a poté vystoupal krkem až nahoru. Právě tím se lišil od výčitek svědomí, ty totiž člověku nejdřív sevřely krk a žaludek mu stáhly až potom. S lítostí se ovšem na rozdíl od výčitek svědomí vypořádat nedokázala. Vyhýbala se jí, jak to jen šlo – proto ostatně uzavřela onu dohodu, která všechno odstartovala. A teď i tuhle další.

Sejdeme se za dvacet minut, stálo na displeji jejího mobilu. Ty víš kde.

Samozřejmě že věděla. *Ne*, vyťukala. *Ted' ne.*

Hned, zněla odpověď.

Přesně tohle byl ten problém, od samého začátku. A jí se z toho zatím jaksi nepovedlo vymanit. Na displeji se objevila další nevyžádaná zpráva: *Jestli teda nechceš, abych přišel já za tebou.*

Ani ne, odepsala. *Počkej na mě. Přijdu.* Jako pokaždé.

Počíhal si na ni, když jednoho chladného večera odcházela z kanceláře, kde zrovna pracovala úplně sama. Mort už byl tři roky po smrti, obchody se začínaly hroutit a ona zvažovala, že odejde. Nemohla ale zmizet okamžitě a nechat všechny a všechno balancovat na hraně propasti – tohle jim udělat nedokázala. Říkala si, že počká ještě tak rok dva, možná tři, zkrátka dokud se obchody trochu neustálí, dokud se jí nepo-

daří přesvědčit Rockyho, svého nejmladšího syna (nejmladšího, haha), ať nechá těch hloupostí s digitální měnou, s „těžením“ digitální měny, s rýžováním digitálního zlata. Rocky byl postrach, smršť údivu a utrpení, která se přiřítla v den jeho narození a očividně se nehodlala přehnat dříve než v den jeho smrti. Svým dětem nikdy nerozuměla, vůbec nikdy, dokonce ani svému opravdu prvorozenému synovi. Byl prvním, kdo nahradil skutečné virtuálním, tím, kdo proměnil dva tisíce let nadpozemské moci v metaforu. Suma sumárum: děti jsou hloupé. Ona se samozřejmě taky kdysi zachovala hloupě. Ale jenom jednou.

Tohle všechno jí běželo hlavou onoho chladného večera, kdy vyšla z budovy a vrazila do něj – respektive vrazila do jeho prkenně vzpřímeného těla, trupem do trupu, takže ji zachytil v náručí. Města vnucovala intimitu úplně všem, jako ostatně po celá staletí. Odpradáva to lidé řešili tím, že se vyhýbali očnímu kontaktu. Nervózně zahuhlala něco na omluvu a chtěla se protáhnout kolem něj, stejně jako tehdy poprvé, kdysi dávno, tak dávno, že si občas nedokázala vybavit nic než tenhle okamžik. Čekával na ni takhle pokradmu moc rád. Dokonce se tak i seznámili.

„Nezlobte se, pane, omluvte stařenu,“ řekla tomu neznámému pánovi s úsměvem. Během posledních pár variací si uvědomila, že jí tohle omlouvání stářím dělá dobře. Mládí se promrhá na mladé, o tom by se s ní nikdo nepřel, jen ona ale věděla, kolik stárí se promrhá na ty nad hrobem. Všimla si, že ten muž, do kterého vrazila, je mladý, tedy alespoň mladší než její děti. Klidně ho tedy mohla pokládat za hlupáka.

Neurvale jí zastoupil cestu, zrovna když za sebou zamkla a otočila se. Lidi bývají neurvalí, to už dávno pochopila, a chovat se slušněji než všichni ostatní by od ní bylo čiré bláznovství. Půlveřinový pohled jí prozradil, že je jenom o ždíbeček vyšší než ona. Pamatovala časy, kdy to bylo běžné, ale na současné poměry byl dost malý. Z lidí se najednou stali obři, i její vysoký otec by vedle nich vypadal jako trpaslík. Muž, který jí

stál v cestě, měl stejně olivovou pleť jako ona a tmavé vousy, štíhlé tělo skrýval pod dlouhým tmavým kabátem a na hlavě měl nasazený staromódní klobouk. Pan nikdo. Couvla, aby mohl projít.

On ale udělal další krok jejím směrem. „Já mám ve zvyku omlouvat všechny, staré i mladé bez rozdílu, madam,“ prohlásil s přízvukem, který nedokázala zařadit. „Jsem ztělesněné odpuštění.“

Tohle město vážně bylo plné bláznů. Vnoučata o tom věděla své. Znovu se mu krátce zadívala do obličeje, jak se pořád pokoušela proklouznout kolem něj. Vtom si všimla jeho očí, těch zelených očí v opáleném obličeji – fénických očí, jak by řekla její matka. *Ten divoch... Víš, odkud pochází? Jeho matka dřív pracovala v docích. Myslíš, že vůbec ví, kdo je jeho otec? Pche! Nevěř mu ani slovo, to ti povídám!* Pohlédl na ni a ona zalapala po dechu. „Elázare,“ špitla.

„Ráchel.“ Vyslovoval její jméno jinak než její děti a vnoučata, s hrdelním „ch“, přesně jak ji pojmenoval otec. Opakoval ho pořád dokola, jako zaklínadlo. „Ráchel, Ráchel...“

Chtěl ji k sobě přitáhnout, ale ona zaťala všechny svaly a odmítla se mu poddat. Ustoupila o krok ke dveřím a pokoušela se udržet hlavu sklopenou. Nemohla si však pomoci, musela se na něj podívat.

„Jak jsi mě našel?“ zeptala se po nějaké době.

Rozesmál se. „To myslíš vážně? Vždycky je to jenom otázka času.“

Studený vítr jí zchladil tváře. Tentokrát mu to trvalo déle než jindy, a o to to bylo těžší, o to čekání. Během té doby – během těch dlouhých let – si uvědomila, že vlastně chce, aby přišel. Aby to měla za sebou, říkala si, aby do dalšího setkání, než se znovu dočká chvilkové svobody, trpěla zase o něco méně. Jenže teď stál před ní a ona věděla, že to ve skutečnosti za sebou mít nechce. Chtěla, aby tam byl.

„Dneska už se všichni hledají snadno,“ řekl. „Dokonce i ty. ,Drahokamy Zakaj.‘ Vyvěsila sis to jméno rovnou na fasádu.“

Znovu se zasmál. Rozklepaly se jí nohy. „Vzpomínám si, že ti na jménech vždycky hrozně záleželo. Naposledy jsme se rozloučili před knihkupectvím Azarjáš. To sis taky pojmenovala sama.“

Ráchel se zapřela dlaněmi o cihlovou stěnu za zády, zadívala se mu přes rameno a oči se jí nezadržitelně zalily slzami. Smrákalo se, na protějším rohu si jakýsi stařík mávnutím přivola taxíka a ostatní auta s poblikávajícími předními světly jela pořád dál. Svět je obrovský, pomyslela si. Tak jak to, že na něm jsou jediní oni dva, jako by na něm nežil nikdo jiný? Znovu se v duchu vrátila k onomu úplně prvnímu pocitu lítosti, otáčela tou myšlenkou jako šroubem u palečnice a nechávala si jí drtit duši. „No to se podívejme, jaká je z tebe paní Američanka!“ zažertoval. Už ovšem jazykem, který si oba pamatovali. „Udělalas dobře, Ráchel. Zdá se, že tentokrát sis vybrala správného manžela. Určitě to byl dobrák, když tě nechal pojmenovat obchod. Někoho takového sis zasloužila.“

Ráchel se nadechla a semkla rty. Zato on si nezaslouží nic, připomněla si jako pokaždé. Ba co hůř, mezi nimi to nemá budoucnost. To už přece věděla. Nesahej na něj, prikazovala si. Jak se jenom může pořád dokolečka dopouštět jedné a té samé chyby? Jenže teď tu před ní stál v pokoře, s povytaženým obočím. Vrátil se domů.

„Kde jsi byl?“ zeptala se.

Usmál se. „Moc rád ti budu všechno vyprávět, Ráchel. Ale ne tady. Pojď se mnou. Vím o jednom místě, kde si můžeme popovídat.“

„Za hodinu mám být u vnučky,“ zamumlala.

Elázar se srdečně rozesmál. Smál se rád, to o něm věděla od samého začátku. „Jak chceš. Když se mnou nepůjdeš teď, počkám si na tebe, jednou zkrátka půjdeš. *Ma nafka mina?*“ zeptal se. Byla to právnická hantýrka, taková, jakou by použil její úplně první syn: *Rozdíl je v zásadě nulový, ne?* Ta otázka v sobě skrývala naléhavou pobídku, ať z nulového rozdílu učiní rozdíl zásadní, nikoliv v abstraktním slova smyslu, ale

ve smyslu jejich stávajícího, aktuálního pozemského života. I po těch letech ji děsila. „Máloco mi přináší větší potěšení než čekat na tebe, Ráchel. Vždycky to tak bylo,“ přiznal se Elázar šeptem. „Jsi to jediné, co stojí za čekání. A já mám moře času.“

Natáhl k ní ruku. A ona ji ke své věčné lítosti přijala.

Byla mu vděčná, že ji nevzal k sobě do bytu (měl vůbec nějaký? A záleželo na tom?), ale do Metropolitního muzea. Šla s ním dovnitř, už netečná vůči těm majestátním napodobeninám klasického sloupoví a dalším blbůstkám, které ji kdysi tolik dráždily. Ulevilo se jí – Elázar ji zavedl k egyptským sbírkám a vybral jim lavičku v klidné místnosti obestavěné skleněnými vitrínami s papyry a polámanými modlami.

„Ty se mi budeš smát, ale já si muzea postupem času dost oblíbil,“ přiznal se jazykem tu a tam ozvláštněným anglickým slůvkem. Na jazyky měl vždycky talent, střídal je jako ponožky. Důvěrný tón jeho hlasu prohříval jinak liduprázdnou a mdle osvětlenou místnost s podlahou pokrytou kobercem. „Ne všechna. Vlastně jenom pár z nich. Zkrátka se mi líbí v muzeích starověku. Skutečného starověku. Je příjemné být na místě, které jsi nikdy neviděla na vlastní oči. Takhle se asi ostatní cítí v jednom kuse, kdykoliv vkročí do nějaké staré budovy nebo si prohlížejí kousek něčeho, co pochází z dob před jejich narozením. Nevzbuzuje to v nich žádné vzpomínky, žádnou lítost. Umíš si to představit? Je to jako krásný sen.“

„Taky už mě to kolikrát napadlo,“ odpověděla tišeji, než měla v plánu. Rozhlédla se kolem sebe a rozpomínala se na to, jak na tuto výstavu před mnoha lety vzala své děti, ty prozatím poslední. Vybavil se jí nečekaný pocit klidu, jaký ji mezi těmi úlomky zaplavil, nepopsatelná úleva, kterou nedokázala vysvětlit ani sama sobě. Elázar se do ní přirozeně dokázal vcítit v jediném okamžiku. Vždy si všímal opakujících se vzorců i jejich absence. Dříve v její přítomnosti otevíral svitky psané jejím otcem a upozorňoval ji na nesrovnalosti. *Proč tady píše, že na arše bylo po sedmi zástupcích všech čistých zvířat, když v před-*

chozím sloupci uvádí, že tam byl od každého jenom pár? Vypadá to, že se překoukl, mohl by to změnit? Vyříd' mu, že chceme opravený svitek. Pokaždé mu četla přes rameno, sledovala, o čem mluví, dohadovala se s ním. Chceš po něm, aby byly všechny svitky dokonalé, ale o to přece nejde, durdila se vždy, ale stejně pak svitek odnesla zpátky otci i s Elázarovými připomínkami. Změny nemám v popisu práce, nadával otec polohlasem, přestože Ráchel věděla, že tu a tam něco pozmění, cítí-li takové nutkání. A on taky ne. Vyříd' mu, ať se přiučí od svého otce. Zdědí po něm mnohem důležitější úřad, než je ten můj. V tom měl tatínek samozřejmě pravdu, hlubokou a nezpochybnitelnou. Tedy do určité chvíle. Ráchel pak občas svitky opravovala sama.

„Měl jsem se sem vypravit už dávno,“ nechal se slyšet Elázar. Ráchel se zadívala na vitríny, na otevřenou *Knihu mrtvých* a poklady určené do podsvětí, a bylo jí jasné, že má na mysli něco většího. S nadějí v očích se na ni otočil. „Měl jsem do New Yorku jet za tebou,“ dodal. „Když ses sem odstěhovala s... Jak že se to manžel jmenoval?“

Předstírala, že se musí rozpomínat, i když to tak nebylo. Pamatovala si je všechny. A věděla, že on také. „Hiršl,“ odpověděla nakonec. „Ale tady mu všichni říkali Harold.“

„No jo, Hiršl. Nebyl zrovna nejbystřejší, vid'? Všichni učitelé ho nesnášeli. Vzpomínám si, že jsi ho doučovala. Tehdy jsi na mě udělala dojem, Ráchel. Ale to vlastně platí pořád.“

Potlačila úsměv. „Jsi jediný, kdo si toho kdy všiml,“ řekla.

Elázar se rozesmál. „Nejsem jediný. Ale on? Zrovna on, ze všech nápadníků! Tolik se vedle tebe styděl, styděl se, že je jeho žena chytřejší než on.“ Už zase přešel z jednoho jazyka do druhého, napodoboval jejího manžela tak, jak si ho pamatoval. „Američani si cení skutečného talentu, aby bylo jasno. Jen počkej, uvidíš, co se stane, když chlap odloží knížky a zapojí mozek.‘ To mě podrž. Snad se mu tady pak aspoň dařilo.“

Ráchel se ušklíbla. „Zemřel dva roky po našem příjezdu.“ Zabil se, vzpomínala – došly jim peníze a domácí se je chystal vyhodit na ulici. A zabil i ji, aspoň si to tedy myslel, nechal ji

totiž těhotnou spát a pustil v bytě plyn. O dítě přišla, a divže si tehdy nevyplakala oči. Tohle bolelo pokaždé stejně. Ale teď tu zase měla Elázara. Elázara! Všechno se změnilo, a přesto nyní užasle pozorovala, že se nezměnilo vůbec nic.

„Měl jsem se vydat za tebou, když jste se odstěhovali,“ pronesl Elázar o něco tišeji. „Jako obvykle ses rozhodla správně. Byl jsem blázen.“

„Jsi pravý opak blázna,“ ujistila ho. Dovolila si pohlédnout mu do tváře. Ty vousy ho maskovaly moc dobře. Kůži kolem očí nebrázdila jediná vráska, přesto jí připadaly jaksi zapadlé, povadlé. Pak pochopila, že nemůže spát. „Neříkej mi, žeš zůstal v Polsku.“

Věnoval jí dlouhý pohled. „Zůstal jsem v Polsku.“ Potom pokrčil rameny a usmál se. „Všechny spálili, takže se mi nanovo začínalo dobře. Pořád dokola nanovo. Nevěřila bys kolikrát.“

Zůstala na něj koukat. „No fuj!“

Napřímil se a zamračil se na ni, jako by se chtěl hájit. „Měl jsem tam manželku, abys věděla. Vlastně celkem tři.“

„Najednou?“

„Nech toho. Ony to braly vážně.“

„Jenže ty ne. Tys to tak nebral nikdy.“

Povolil zaťaté zuby. „Jak bych taky mohl, když jsem celou dobu žil s vědomím, že po světě chodíš i ty – a taky že se jednoho dne vrátíš? Měj se mnou slitování, Ráchel, prosím.“

Odtáhla se a zadívala se na něj. „Proč bych měla?“ odpověděla. „Tys ho se mnou snad někdy měl?“

„Ano, Ráchel, měl. Mohl jsem za tebou přijet mnohem dřív, ale zjistil jsem si, že jsi vdaná. Nemyslím za Hiršla, ale za toho druhého, nebo možná třetího, co já vím. Na tom nesejde.“

Kousla se do rtu. Cítila, že ji Elázar upřeně pozoruje. „Sejde, mně jo.“

„Já vím. Měl jsem s tebou slitování. Počkal jsem, až umře. A teď jsem tu.“

Chvilku seděli mlčky. Přejížděla pohledem po jeho rukách, po černých chloupcích a tmavých žilách na hřbetu dlaní, na-

horu přes hrudník až k obličeji, k těm jeho zvláštním zeleným očím. Že by se v něm matka nespletla? Copak může věřit tomu, co se jí Elázar snaží namluvit? Jak to, že si stále není jistá?

„Pak jsem odjel do Palestiny, jak té zemi tehdy říkali,“ pokračoval. Navázal tam, kde předtím skončil, jak bylo jeho zvykem. Jak bylo jejich zvykem. Žasla nad tím, co s ní dokáže udělat už jenom samotný jeho hlas, to klukovsky rozechvělé vyprávění, dávno mrtvá slova ožívá v jeho ústech. „Tolik vyděšených lidí, co se ze všech sil pokoušeli vybudovat si nový život. Člověk snadno zapomene, jak to jde ztuhá.“

„Ty možná,“ opravila ho. „Já ne.“

Usmál se. „Já samozřejmě taky ne. Ale přál bych si to.“ Měl sice spoustu chyb, ale nikdy jí nelhal. Alespoň ne v nedávné době. Poslouchala. „Posledních čtyřicet let jsem žil v Jeruzalémě. Ve Starém městě, jak se tomu teď říká. Pane na nebi, to ti je město! Nenapadlo mě, že tě tam nenajdu. Byl jsem si jistý, že přijdeš. Hledal jsem tě všechny ty roky, každý den.“

„Párkrát jsem tam byla,“ odpověděla tiše.

„Párkrát? Děláš si ze mě legraci? Jak jako? Prohlížela sis to tam jako turistka z okýnka autobusu?“

S čím dál staženějším hrdlem začala vzpomínat. Když tam v roce 1968 vzala rodinu poprvé, neměla ponětí, co to v ní vyvolá. Jakmile spatřila Západní zeď, sesula se na zem a hystericky se rozvzlykala, dusila se a otřásala pláčem. Být tak blízko, a přesto nemoci dál! Manžel s dětmi se za ni styděli. Průvodci namluvili, že jako malá byla věřící, a on si neodpustil pár anglicky prohozených vtipků o Zdi nářků. Rodina později vyzvíдалa, co to mělo znamenat. Neřekla jim to.

„Jak jsi mohla žít někde jinde? Proč ses nepřestěhovala? To kvůli mně? Mnou by ses přece zastavit nedala. To ti to nestálo aspoň za zkoušku?“

Ráchel svésila hlavu. „To už jsem tady bydlela padesát let. Nešlo to, měla jsem děti –“

„Děti, děti, děti! Vždyť ty vůbec nežiješ a pořád se vymlouváš na děti!“

„Děti jsou to jediné, pro co stojí za to žít.“

„Už od kolika... Od tvých šestnácti?“

„Tehdy to nikdo nepočítal.“

„Určitě už jsi tři roky docházela každý měsíc na očištnou koupel. Tak stará jsi byla. Vzpomínám si, že ses o tom zmiňovala, tehdy v noci v tunelu. Většina dívek absolvovala koupele až po svatbě, ale tvůj otec na to měl poměrně svérázný názor.“

Cítila, jak se jí rozpalují tváře.

„Byla jsi tak krásná, Ráchel. Nemohl jsem se dočkat, až si tě vezmu. Kdo by taky nehořel nedočkavostí, kdyby si tě měl vzít?“

„Běž do prdele,“ odbyla ho anglicky.

Zase se rozesmál, Ráchel ale neuteklo, jak se nahrbil. Uměla se trefit do bolavého místa a on to věděl. „Takového času, a ty se na mě pořád zlobíš,“ podivil se tiše. „Nikdy ses na mě zlobit nepřestala. Jenže vztek člověka požírá zaživa, abys věděla.“

„Kéž by,“ odušila.

„Když někdo třikrát požádá o odpuštění a ten, komu ublížil, mu ho odmítá dopřát, učiní to za něj Hospodin, to přece víš. A já tě odprošoval snad tisíckrát, Ráchel. Nu což, aspoň mám jistotu, že mi bylo odpuštěno.“ Často se jí stávalo, že v jeho slovech slyšela hlas jeho otce deklamujícího zaklínadla, jež se v ozvěnách odrážela od stěn rozlehlého kamenného nádvoří, aby ho slyšely tisíce shromážděných: *Budiž ti odpuštěno!* V každém z nás se skrývá tolik dalších lidí. Zbývá vůbec trochu místa na naši vlastní duši? „Bylo mi odpuštěno, ať chceš nebo ne.“

„A tohle vědomí ti určitě v noci pomáhalo usnout,“ rýpla si. Vyhýbala se jeho pohledu, raději upřeně pozorovala miniaturní zlaté tele na policice na druhé straně místnosti. Cítila, jak se v ní zase vzdouvá vztek. Dávný a dobře známý vztek, plameny spalující celé tělo. Poprvé od Mortovy smrti si připadala dokonale naživu.

„Já ti chci pomoci, Ráchel,“ řekl a znovu ji vzal za ruku. Nechala ho, stejně jako předtím. „Teď mě potřebuješ.“

„To by se ti líbilo,“ odsekla. Držel ji a halil jí prsty světlem.

„Vždyť to tak je. Potřebuješ mě. Jenom o tom zatím nevíš.“
Povytláhl obočí. „Jedno mi ale řekni, Ráchel. Kolik si myslí, že ti teď je?“

Ráchel se nahrabila. „Osmdesát?“ řekla nejistě. „Nebo tak nějak.“

„Moc dlouho ti to už procházet nebude.“

Ráchel si povzdychla a odpověděla: „Až budu muset jít, půjdu.“ Chtěla, aby to vyznělo zcela bezstarostně, jenže to řekla příliš hlasitě. Tentokrát se jí poprvé odejít nechtělo.

Elázar se zasmál. „Myslíš si, že to proběhne stejně jako pokaždé, jinak bys něco takového netvrdila. Myslíš si, že se dáš spálit, pak utečeš do sousedního města, provincie nebo země a nikdo se nic nedozví. Jenže tohle už ti neprojde. Což ty netušíš, protože ses o to zatím nepokusila. Kdys naposledy odešla?“

Snažila se rozpomenout. Lidi si pamatovala do jednoho, na datech jí ovšem nikdy nezáleželo. „Zhruba před sedmdesáti lety?“ zamumlala.

„Přesně tak,“ zakřenil se Elázar. „Před sedmdesáti lety – když jsi ještě mohla všechno vyřídit bez dokladů, když se ještě vyplácela mzda na ruku, když ještě po člověku nikdo nechtěl důkaz, že je vážně tím, za koho se vydává. Jenže tohle je osmapadesáté století, Ráchel!“ Stále se orientoval v čase podle svitků, jak si navykli zamlada.

„Respektive jedenadvacáté.“

„Může být. Co jsem chtěl ale říct, je, že to není *gezera šava*.“
Funkční analogie. Přesně tak se vyjadřoval její první syn, když se prokousával svatými knihami, hledal různé možnosti, jak převrátit realitu v metaforu, a potřeboval jí dokázat, že má pravdu. „Když tady teď skončíš,“ pokračoval Elázar, „nebude to stejné jako dřív. Budeš muset zařídit spoustu věcí, nebude to lehké. A já vím jistě, že odmítneš udělat to, bez čeho se prostě nehneš dál. Znáš tě, Ráchel. Neuděláš to. Do něčeho takového by se s klidem pustil jenom někdo, jako je ten tvůj Rocky.“

Ráchel se vyděšeně nadechla. „Jak to, že o něm víš?“